

орто текши уредулу школы

Протокол №1
27. 08. 2026 j.

Кокпоева Р.И.

Протокол №1
27.08.2026 г.

Уханова Л.В.

Приказ №105
28.08. 2026 j.

Байжигитов А.В.

4-чи класска алтай тиле иштеер программа

Тургузаачызы:

Баштамы класстын уредучизи

Кокпоева Р.И.

Паспарта јурт, 2026 ј.

Жартамал сөс

Алтай тилле 4-чи класста иштеер программа муниципал бюджет үредү тӱзӱмӱл "Улаганнын баштамы уредулу школынын" баштамы класстардын текши үредүлик программасына ла К.К.Пиантинованын, Н.Б.Тайборинанын "Алтай тилле иштеер программалар" (1-4 класстар) деп программасына тайанып тургузылган. (Горно - Алтайск, 2012j)

Тузаланар бичиктер:

1. ӱредү бичик. "Алтай тил" 4 класс. Тургузаачылары: А.В.Белякова, К.К.Пиантинова. Горно- Алтайск, 2016 j.
2. "Алтай тилле иштеер программалар" (1-4 класстар) К.К.Пиантинованын, Н.Б.Тайборинанын Горно- Алтайск, 2012 j.

Программа «Алтай тил» деп предметтин аргаларыла «Филология» ууламжынын үредүлү тӱс задачаларын бӱдүрерине ууландырылган. Программада алтай тилди систематический курсынын тургузылган аайы:

- тилдин системазы (лингвистика билгирлердин тӱзӱлгӱзи): лексика, эрмек-куучыннын табыштары ла орфоэпия, графика, (сӱстин бӱдүми (морфемика), грамматика (морфология ла синтаксис);
- чын бичири ле токтой тӱжер темдектер (пунктуация);
- эрмек-куучынды таскадары.

Баштамы школдын алдында турган **тӱс амадулар:**

- оогош класстардын ӱренчиктеринин граждан ла кӱгӱс кӱрүминин тӱзӱлгӱзин тӱзӱп тындыдары;
- ӱренерге керектү ишти ле бойын бойы башкарып билеринин тӱзӱлгӱзин тӱзӱри;
- ӱренчиктердин кӱгӱс санаазын ӱскүрери ле јакшы кылык-јанга таскадары.

Тӱрӱл тилин баштамы школдо ӱредеринин задачалары:

- ӱренчиктерди тил билимнин тӱс ондомолдорыла таныштылары ла шӱӱп сананарына ӱредип-таскадары;
- ӱренчиктердин коммуникатив билгирлерин: оос ло бичиир эрмек-куучынын јарандылары, диалог, монологло тузаланарына таскадары;
- јастыра јок бичиирине керектү билгирлер берери.

Тӱс задачалар:

- Россияда кӱп тилдер ле культуралар бой-бойларыла колбулу, ол ок ӱйдӱ кажы ла албатынын тили — ол онын ук албаты болгонынын тӱзӱлгӱзи деп ондомолло

таныштылары;

- оос ло бичиир диалог ло монолог эрмек-куучынын јарандылары;

- коммуникатив билгирлерин јарандылары; уренчиктердин ич-санаазын, јакшыны, јарашты сезерине, оны баалап билерине таскадары;

- јайаан јайалталарына өзүм берери.

Ўредүниң төс планында предметниң јери.

Муниципал бюджет ўредў тўзўмўл "Паспартанын орто ўредўлў школының" ўредўлик планы аайынча, алтай тилди ўренерине јылына 4 класста 102 час берилет, недеде- 3 частаң.

Алтай тилди ўренгениниң ўренчикниң бойының (личностный), метапредметный, предметти ўренгенинин турулталары.

Программа баштамы школды божодып јаткан ўренчиктер личностный, метапредметный ла предметный турулталарга јединерин јеткилдейт.

Ўренчикниң бойының (личностный) турулталары:

1. Бойының Тўрўлиле, албатызыла, Россиянын тўўкизиле оморкоор кўўн-санаа таскадары; бойының албатызын, угын билери, Россияда башка-башка ук албатыларды баалаары; эбире улуска, телекейге ачык кўўндў, јакшы ла јаманды ылгап билер кижитаскадары.

2. Эбире телекей ар-буткенле, албатыларла, омордың культураларыла, кудай јангыла бирлик колбуда турганын айлаар корум таскадары.

3. Ўскў албатылардың тўўкизин, культуразын, оскў кижиниң санаа-шуултезин тооп јурерине таскадары.

4. Ўзўп, кубулып јаткан телекейде (јурумде) јылыйбай, ого уренижип темигерине керекту билгирлер таскадары.

5. Уренип турган кижит эл-јоннын алдында каруулу, некелтелу деп билери ле јурумде уреду алар иштин учурын, уреду онын бойына не керектузин аайлаары, оныла башкарынары.

6. Јакшы кылык-јаннын ээжи-некелтелерин ле јурумде ончо улус тен, јайым дегенин аайлаганы аайынча, бойын бойы башкарага, бойынын кылык-јаны учун каруулу болорына таскадары.

7. Јакшыга тартылар, јакшыны баалаар, сезер куун таскадары.

8. Јаан улусла, кураа балдарла кожо нак иштер, ачынышту айалга тўзўбўс, блаашту керекти токыналу јартап ийер билгир таскадары.

9. Ак-чек јурер, эдинер-тудунар не-немени, когус байлыкты сезер, чеберлеер куун таскадары.

Метапредметный турулталар:

1. Уредулу иштин амадузын, задачаларын бойына алынар ла ого јединерге болушту эп-арганы таап билерине таскадары.
2. Ыредүлү ишти онын задачазын, будурер айалгазын ајарып, пландаар, шиндеер ле турултазын корор билгирлерге таскадары, болушту аргаларды талдап билери.
3. Јетируни эдеринде темдек-символдорды тузаланары.
4. Коммуникатив ле билгир аларынын задачаларын будуреринде эрмек-куучыннын эп-аргаларын ла аргаларды эрчимду тузаланары.
5. Керекту јетируни табарга, јуурга, шиндеерге, бириктире коруп, керектузин талдап, келиштире јазап, белетеерге бар аргаларды (справочниктерди) тузаланып билери.
6. Бичилген марыла, жанрыла башка тексттерди тургузылган амаду, задачалары аайынча когуске алынып кычыраына темигери; бойынын айдарга турганын эрмек-куучыннын задачазына келиштире јарт тургузар ла тексттерди оосло, бичип тургузарына таскаары.
7. Логический действиелерле тузаланып билери: тундештирери, шиндеери, бириктире корори, топ шуулте чыгарары, будум темдектери аайынча болиири, не неден улам (ненин учун) болгонынын шылтагын табары, шуури, таныш ондомолдорго кожоры.
8. Диалогты откурип ле куучындажып турган кижини угуп билери.
9. Текши амаду тургузып ла ого јединер аргаларды темдектеп билери; бирлик иште кем нени эдерин улежип, јартажып јоптожори; бой-бойынын эткенин шиндеп билери, бойынын кылык-јанын ла оско улустыйын коруп билери.
10. Јоп эмес сурактардын аайына токыналу, эки јанынын јилбулерин ајарып чыгары.
11. «Алтай тил» деп предметтин уренер материалы ажыра эбире јурумде одуп турган кубулталар, процесстер, не-неме керегинде бойынын озумине келиштире билери.
12. Алтай тилле уренер материал аайынча баштамы школдо бичиктерле, оско до јетиру алар аргаларла (онойдо ок уредулу модельдерле) иштеп билери.

Предметти үренеринин турулталары:

1. Россия коп тилдердин ла культуралардын орооны деп билип алары; тил — албаты бойын албаты деп сезеринин тозолгози деп билери.
2. Тил — албатынын национальный культуразы ла улус бой-бойыла куучындажар арга деп аайлаары; орус тил Россия Федерациянын эл-тергеелик тили, башка-башка ук албатылардын бой-бойыла куучындажар аргазы деп билери.
3. Оос ло бичиир јакшы эрмек-куучын кижинин текши культуразынын ла гражданский позициязынын коргузузи деп билери.
4. Алтай тилдин ээжи — некелтелериле (орфоэпиянын, лексиканын, грамматиканын, орфография, пунктуациянын), эрмек-куучыннын этикет ээжилериле танышкан кеминче тузаланып билери.
5. Куучыннын амадузын, задачаларын, тузаланар аргаларын ла айалгаларын ылгаштырып билер ле јаан эмес монолог эмезе текст тургусканда, коммуникатив задачага

јединерге оморды тузаланап темигу берери.

6. Јастыра јок бичиш кижинин культуразынын база бир јаны деп ондоор ло бойынын тургускан эрмектеринин, текстин бичигенде, орфографиянын керекту ээжилериле тузаланып билери, токтой тужер темдектерин чын тургузары. Бичигенин шиндеп билери.

7. Тилдин единицаларыла иштеер уредулу иштин аайын билери, алган билгирлериле практический, коммуникатив задачалардын аайына чыгарга тузаланып билери.

8. Тилдин тос единицаларын ла темдектерин таныыр, оморды шиндеер, эрмек-куучыннын айалгазына келиштире тузаланып билери.

Ўренчиктер нени билип алары:

- куучын -эрмектинг бөлүктерин (адалгыш, глагол, солума, тооломо, јарталгыш, кубулбас)
- мензинер адалгыштар ла омордын кубуларын; Ос лө текши адалгыштарды: тооломордын учурын билер; жүзүнниг солумаларын; омордын учурын, глаголдордын жүзүндерле кубуларын.
- ўренген орфограммаларлу текстти јастыра јогынаг бичиктен эмезе кычырганы аайынча бичиирге; фонетика аайынча сөстөр ылгаарга;
- сөстөрдү бүдүмиле ылгаарга (тазыл, сөс бүдүрер, сос кубултар кожулта);
- сөсти куучын -эрмектинг бөлүгиле ылгаарга;
- эрмекти бүдүмиле, члендериле ылгаарга;
- тургускан планла изложение бичиирге;
- јаан эмес чүмдемел бичиирге;
- куучын -эрмектинг культуразынын ээжилерин буспай, бойынын сурагын, каруузын, быйанын, уткуул, кычыру сөсти чын тузаланып, айдып билерге;

Предметтин ондаайы.

Эске аладыс... (11ч) Эрмек - куучында керектү сөсөтөрлө тузаланып билери. Тексттин бүдүмдерин ылгаштырар, план тургузары, темазын јартап билери. Эрмек — эрмек-куучыннын единицазы, онын учуры, темдектери: шүүлтени чыгара айдат, сөстөр бой-бойыла колбожот. Эрмектеги учур согулта. Эрмек, сосколбу.

Эрмек (14ч) Амадузы јанынаг эрмектердин бүдүмдери: јетирү эдер эрмек, суракту, јакару. айдылган ўни јанынан: кыйгылу ла кыйгылу эмес. Эрмектинг учында турар темдектер. Эрмекте кычыру сости табары. Төс ло эчени члендер. Укташ эчени члендер.

Чике - куучын эрмек (3ч) Чике - куучын эрмек деп ондомолло таныштырары. Турар аайы. Чике- куучын эрмекти канайда бичиир. Чике - куучын эрмекке схема тургузар.

Сөс (8ч) Состин лексика учуры. Сос не-немени адаары (номинатив учуры). Бир учурлу ла коп учурлу состор. Состин чике ле кочуре учуры. Синонимдер, антонимдер. Лексика ажыра

эбире не-неме, ар-буткендеги кубулталар керегинде билерин теренжидери. Су-алтай ла оско тилден кирген состор. Синонимдердин, антонимдердин созлигиле иштеери. Омоним состор. Бузулбас сосколбулар.

Сөс, сөстин бүдүми (10ч) Состин учурлу болуктери: тазыл, кожулталар. Тазылы јаныс сөстөр. Бичикте тазылы јаныс сөстөрдин сөзлигиле иштеер. Кожулталар. Сөс бүдүрер ле сөс кубултар кожулталар. Сөстин тазылы токтогон тунгак туйук үнгүр эжерине көчөри. Унду табыштар кату ла јымжак болоры. Сости табыш-таныктарла ылгаары (таныштырар). Узун унду табыштар. Элес унду табыштар.

Куучын-эрмектин бөлүктери (3 ч) Куучын-эрмектин бөлүктери сурактары, темдектери.

Адалгыш (14ч). Адалгыштын текши учуры ла сурактары. Өс лө текши адалгыштар. Адалгыш јаныс ла коп тоодо турары. Адалгыштар кубулткыштарла кубулары. Улантылу адалгышла эрмекте тузаланып билери. Мензинер адалгыштар. Орус тилден кирген адалгыштарды кубулткыштарла кубултары.

Јарталгыш (4ч) Јарталгыштар предметтердин темдектерин коргузери: өнин, кемин, бүдүмин, амтамын, јерин, кылык-јанын ла о.ө. Эрмек-куучында јарталгыштардын учуры. Јарталгыш адалгышла колбожоры. Учуры јуук, удура учурлу јаталгыштар.

Тооломо (2ч) Предметтин турган тоозын ла ээчий турган тоозын көргүзөр тооломолорло таныжары. Тооломолорды адалгыштарла колбоштырып, эрмектер тургузары.

Солума (2ч) Јүзүннин солумалары. Эрмек-куучында јаныс ла көп тоодо турган адалгыштарды јүзүннин солумаларыла солуп билери.

Глагол (9ч) Глаголдын текши учуры: предметтердин эдилгелерин темдектеери. Глаголдын сурактары нени эдип јат? Нени этти? Нени эдер? Глаголдын өйлөри. Эрмек-куучында глаголдын учуры. Глагол ло адалгыштын колбожоры.

Кубулбас (4 ч) Кубулбас. Кубулбастын текши учуры. Кубулбасты глаголло колбоштырып билери. Эрмек-куучында кубулбастардын учуры; эрмекте кубулбастардын учурын јартап билери. Тексттен кубулбастарды таап, кандый сөслө колбошканын јартаарга таскадар.

Јыл туркуныны үренгенин катап көрөри (16ч)

IV. Алтай тилле тематикалык план.

№	Бөлүктин темазы	Берилген частар	ченелте диктанттар	изложение лер	чүмдемел иштер	проект
1	Эске аладыс, катап көрөдис.	11	1		1	

2	Эрмек	14	1	1		
3	Чике- куучын эрмек	3		1		
4	Сөс	8	1			
5	Сөстин бүдүми	10	1			
6	Куучын-эрмектин бөлүктөрү	3				
7	Адалгыш	14	2	1		
8	Жарталгыш	4			1	
9	Тооломо	2				
10	Солума	3		1		
11	Кубулбас	4	1			
12	Глагол	9	1		1	
13	Жыл туркунына уренгенин катап көрөри	16	1			1
	Бастыра:	102	9	4	3	1

IV. Календарно-тематический план

Урок- тын №	Бөлүктин ле уроктын темазы	Берилген частар	Уроктын өдөтөн өйи	
			Планла куни	өткүрилген күни
Эске алады, катап көрөдис...(11ч)				
1	Бистин эрмек-куучыныс ла тилис.	1	03.09	
2	Текст. Тексттин планы.	1	04.09	
3	Тексттин бүдүмдери.	1	05.09	
4	Чүмдемел иш (Бичикте бүк 11, таскаду 15)	1	10.09	
5	Жастыраларла иш. Эрмек.	1	11.09	
6	Эрмектер кандый болот?	1	12.09	

7	Кычыру сөс.	1	17.09	
8	Эрмектин төс члендери.	1	18.09.	
9	Эрмектин эчени члендери.	1	19.09	
10	Кениткен ле кенитпеген эрмектер.	1	24.09	
11	Диктант "Эске аладыс" деп бөлүк аайынча (Приложение № 1)	1	25.09	
Эрмек. (14ч)				
12	Жастыраларла иш. Эрмектин эчени члендери.	1	26.09	
13	Жартаачы, айалга.	1	01.10	
14	Толтыраачы.	1	02.10	
15	Баштаачы ла толтыраачы.	1	03.10	
16	Үредү учурлу изложение (бичикте бүүк 56, таскаду 115)	1	08.10	
17	Жастыраларла иш. Сосколбу дегени не?	1	09.10	
18	Укташ члендер.	1	10.10	
19	Эрмекте укташ члендердин биригери.	1	15.10	
20	Укташ члендү эрмектерде токтой тужер темдектер	1	16.10	
21	Диктант "Эрмек" деп тема аайынча (Приложение № 2)	1	17.10	
22	Жастыраларла иш.	1	22.10	
23	Тегин ле колболу эрмектер.	1	23.10	
24	Колболу эрмекти тегин эрмектен ылгаштылары.	1	24.10	
25	Бириктире көрөри .	1	05.11	
Чике- куучын эрмек (3ч.)				
26	Чике- куучын эрмек ле автордын состори.	1	06.11	
27	Чике куучын- эрмекте токтой тужер темдектер.	1	07.11	
28	Үредү учурлу изложение (бүүк 66 , таскаду 136)	1	12.11	
Сөс (8 ч)				
29	Жастыраларла иш. Состин лексика учуры.	1	13.11	
30	Чике ле кочуре учурлу состор.	1	14.11	
31	Өскө тилден кирген состор.	1	19.11	
32	Эскирип калган состор.	1	20.11	
33	Синонимдер. Антонимдер.	1	21.11	
34	Бузулбас сосколбулар.	1	26.11	
35	Диктант "Сөс" деп тема аайынча. (Приложение № 3)	1	27.11	
36	Жастыраларла иш. «Сөс» деген тема аайынча	1	28.11	

	такып көрөри.			
Сөстин бүдүми (10ч)				
37	Состин учурлу болуктери.	1	03.12	
38	Кожулталардын будумдери.	1	04.12	
39	Состин кожулталарын чын бичиيري.	1	05.12	
40	Сости будумиле ылгаары.	1	10.12	
41	Колболу состор.	1	11.12	
42	Колболу состорди чын бичиيري.	1	12.12	
43	Эрин чойилер ундулерди состордо чын бичиيري.	1	17.12	
44	Сөстин учуры, будуми керегинде билерин бириктире корори.	1	18.12	
45	2 четверть учун бичиир ченелте диктант (Приложение № 4)	1	19.12	
46	Жастыраларла иш. «Состин будуми» деген теманы такып корори.	1	24.12	
Куучын-эрмектин бөлүктери (3 час)				
47	Куучын-эрмектин болуктери.	1	25.12	
48	ТаңынаҢ учурлу ла болушчы учурлу куучын — эрмектин болуктери.	1	26.12	
49	Кубулбас дегени не?	1	14.01	
Адалгыш (14 час)				
50	Адалгыш-куучын эрмектин болуги.	1	15.01	
51	Адалгыш кубулткыштарла кубулары.	1	16.01	
52	Төзөөчи ле Көстөөчи кубулткыштар.	1	21.01	
53	Үредү учурлу изложение (бүйк 138, таскаду 297)	1	22.01	
54	Жастыраларла иш. Энчилеечи кубулткыш.	1	23.01	
55	Береечи кубулткыш.	1	28.01	
56	Өмөлөөчи кубулткыш.	1	29.01	
57	Жерлеечи ле Чыгытту кубулткыштар.	1	30.01	
58	Көчүрип бичиيري "Адалгыштын кубулткыштарла кубулары" деп тема аайынча (Приложение №5)	1	04.02	
59	Орус тилден кирген адалгыштар кубулткыштарла кубулары.	1	05.02	
60	Мензинер адалгыштар.	1	06.02	
61	Мензинер адалгыштар кубулткыштарла кубулары.	1	11.02	
62	Адалгыш керегинде бириктире корори.	1	12.02	

63	Диктант "Адалгыш" деп тема аайынча (Приложение № 6)	1	13.02	
64	1астырларла иш.		18.02	
Јарталгыш (4 час)				
65	Јарталгыш.	1	19.02	
66	Чындыйын коргузер јарталгыштар.	1	20.02	
67	Чүмдемел иш (бўк 143, таскаду 308)	1	25.02	
68	Јастырларла иш. Бириктире корори.	1	26.02	
Тооломо (2 час)				
69	Тооломо.	1	27.02	
70	Предметтин турган тоозын ла ээчий тоозын көргүзер тооломолор.	1	04.03	
Солума (3 час)				
71	Солума дегени не?	1	05.03	
72	Јүзүннин солумалары кубулткыштарла кубулары.	1	06.03	
73	Ченелте изложение (Приложение № 7)	1	11.03	
Кубулбас (4 час)				
74	Јастырларла иш. Кубулбас.	1	12.03	
75	Кубулбастар глаголло колбожоры.	1	13.03	
76	3 четверть учун ченелте диктант (Приложение № 8)	1	18.03	
77	Јастырларла иш. Кубулбастар глаголло колбожоры.	1	19.03	
Глагол (9 час)				
78	Глагол.	1	20.03	
79	Глаголдын өйлөри. Тургуза өй.	1	25.03	
80	Өткөн өй.	1	26.03	
81	Келер өй.	1	08.04	
82	Јурук аайынча чүмдемел бичири (бўк 169 , таскаду 372)	1	09.04	
83	Јастырларла иш. Глаголдордын јузундерле кубулары.	1	10.04	
84	Глагол керегинде бириктире корори	1	15.04	
85	Диктант «Глагол" деп тема аайынча (Приложение № 9)	1	16.04	
86	Јастырларла иш	1	17.04	
Јыл туркунына уренгинин катап корори (16ч)				
87	Эрмек.	1	22.04	
88	Эрмектин тос члендери.	1	23.04	
89	Эрмектин эчени члендери.	1	24.04	
90	Текст.	1	29.04	
91	Состин будуми.	1	30.04	

92	Состин будуми. Чын бичилери.	1	06.05	
93	Адалгыш.	1	07.05	
94	Јарталгыш.	1	08.05	
95	Солума.	1	13.05	
96	Тооломо.	1	14.05	
97	Кубулбас.	1	15.05	
98	Ченелте диктант (Приложение № 10)	1	20.05	
99	Јастыраларла иш.	1	21.05	
100	Проект "Алтай јыл тоолош"	1	22.05.	
101	Проектти корыыры.	1	24.05	
102	Урок - ойын" Кару алтай тилим"	1	25.05	

**ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ**

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат 313488754026556811493600947686015338853493905976

Владелец Байжигитов Айдар Владимирович

Действителен с 14.04.2026 по 14.04.2027